

	5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 — 2023 yillarda Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universitetida talab yuqori bo'lgan malakali kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish va ilmiy salohiyatni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 2019 yil 17 iyundagi PQ-4358-son qarori. 6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2018 yil 5 iyundagi PQ-3775 –son qarori. 7. X.Abdullayev, T.Abdraxmonov. Dunyo tuproqlari, ulardan foydalanish va muhofaza qilish. Toshkent, "Universitet" 1993. 8. Glazovskaya M.A. Obuyeye pochvovedeniye i georgafiya pochv. M: 1981. 400s. Internet saytlari: 1. www.ziynet.uz 2. www.agriculture.uz. 3. www.e-lib.qmii.uz/ebooks.php. 4. www.nature.uz 5. www.pedagog.uz
7.	Urganch davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: T. Matqurbonov-UrDU, "Agronomiya" kafedrasida katta o'qituvchisi M. Qurbonov-UrDU, "Agronomiya" kafedrasida katta o'qituvchisi N.Xo'jaev - UrDU, "Agronomiya" kafedrasida o'qituvchisi
9.	Taqrizchilar: O.Egamberdiyev – UrDU, "Agronomiya" kafedrasida dotsenti

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

**« TUPROQ GEOGRAFIYASI »
FANINING**

O'QUV DASTURI

(2024-2025 o'quv yili)

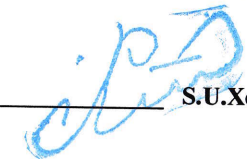
Bilim sohasi: 500000 - Tabiiy fanlar, matematika va statistika

Ta'lim sohasi: 530000 – Fizika va tabiiy fanlar

Ta'lim yo'nalishi: 60530700 - Tuproqshunoslik

Urganch – 2024 y

Mazkur o'quv dastur Urganch davlat universiteti kengashining 2024-yil "29" "06" dagi 11-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.

O'quv ishlari bo'yicha prorektor S.U. Xodjaniyazov

Akademik faoliyat va registrator departamenti boshlig'i: G'R. Matlatipov

Mazkur o'quv dastur "Tabiiy va qishloq xo'jaligi fanlari" fakulteti Kengashining "22" "06" 2024-yil dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (11-sonli bayonnomasi).

Tabiiy va qishloq xo'jaligi fanlari fakulteti dekani: J.Sh. Ruzimov

Mazkur o'quv dastur "Agronomiya" kafedrasining "21" "06" 2024-yildagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan (11-sonli bayonnomasi).

Agronomiya kafedrasining mudiri: dots. M. Bekchanov

Fan/modul kodi TGB 385	O'quv yili 2024-2025	Semestr 5	ECTS – Kreditlar 8	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Tuproq geografiyasi	90	150	240
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda horij tajribasi asosida tuproqlarni geografik tarqalishi qonuniyatlari va ilmiy asoslarini o'rgatish; O'zbekiston va dunyo tuproq qoplami tavsifi; turli tuproq-iqlim mintaqalarining tuproqlari, O'zbekiston va dunyo yer resurslari, ulardan unumli foydalanish, tuproqlarni muhofaza qilish bo'yicha bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir. Fanning vazifasi - talabalarni tuproqlarni geografik tarqalish qonuniyatlari; keng tarqalgan tuproqlarning genetik xususiyatlari; tuproq qoplami tuzilishining xududiy xususiyatlari; tuproqlardan xo'jalik foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari; tuproqlarni geografik tarqalishidagi omillar; O'zbekiston tuproqlarining geografiyasi; dunyo tuproq qoplami; yer resurslari va tuproqlarni muhofaza qilish kabilar bilan zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida xulosalar chiqarishni o'rgatishdan iborat. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Kirish. Tuproq geografiyasi fanining rivojlanish tarixi Tuproq geografiyasi faniga kirish. "Tuproq geografiyasi" fanining predmeti, maqsadi, vazifalari, mazmuni va fan sifatida o'rganishning ahamiyati. Tuproq geografiyasi fanining rivojlanish tarixi. Tuproq geografiyasi fanini o'rganishning ahamiyati. Tuproq hosil bo'lish jarayoni. 2-mavzu. Tuproqlarni geografik tarqalishining asosiy jihatlari, omillari. Tuproqlarni geografik tarqalishining asosiy jihatlari. Turli tuproq-iqlim sharoitlarida tuproqlarning tarqalishida tabiiy omillarning roli va ahamiyati. Tuproqlarning geografik tarqalishida iqlim omilining roli. 3-mavzu. Tuproqlarning geografik tarqalishi O'simlik, hayvonot olami va mikroorganizmlar tuproqlarning geografik tarqalishida omil sifatida. Rel'yefning tuproqlarning geografik tarqalishida omil sifatidagi ahamiyati. 4-mavzu. Tuproqlarni geografik tarqalishining qonuniyatlari va ilmiy asoslari			

Tuproq va tuproq qoplamining evolyutsiyasi. Tuproqlar geografik tarqalishining umumiy qonuniyatlari.

5-mavzu. Tuproqlar fizikasi va kimyosi

Tuproqlar morfologiyasi. Tuproqlarning fizik va kimyoviy xossalari.

6-mavzu. O'zbekiston Respublikasi tuproq qoplami

O'zbekistonda gorizontaal va vertikal zonallik qonuniyatlari asosida tarqalgan tuproqlar.

7-mavzu. Bo'z tuproqlar zonasi

Bo'z tuproqlar zonasi tuproqlarining geografik o'rni.

8-mavzu. Cho'l zonasi tuproqlari

Cho'l zonasi tuproqlari, ularning geografik rayonlashgani jihatlari.

9-mavzu. Tog' va tog' oldi tuproqlari

Tog' va tog' oldi tuproqlarining geografik tarqalishi

10-mavzu. Avtomorf va Gidromorf tuproqlar

Avtomorf tuproqlar ularning hosil bo'lish sharoitlari va klassifikatsiyasi. Gidromorf tuproqlar ularning hosil bo'lish sharoitlari va klassifikatsiyasi.

11-mavzu. Sho'rlangan tuproqlar

Tuproqlarning sho'rlanishi, kelib chiqish sabablari va ularning melioratsiyasi

12-mavzu. Dunyo tuproqlarining geografik tarqalishi

Dunyoning tuproq xaritasi. Dunyoning tuproq-bioiklim mintaqalari. Dunyo tuproqlarining geografik tarqalishida ahamiyat kasb etuvchi omillar. Dunyo tuproqlarining geografik tarqalish qonuniyatlari.

13-mavzu. Yevropa, Osiyo, Afrika, Avstraliya va Amerika mintaqasi tuproqlari

Dunyo qit'alarining tuproq qoplami. Yevropa, Osiyo, Afrika, Avstraliya mintaqalarida tarqalgan geografik tarqalishi. Janubiy Amerika hamda Shimoliy Amerika asosiy tuproqlarining geografik tarqalishi.

14-mavzu. Tuproq eroziyasi va unga qarshi kurash choralar

Tuproqlar degradatsiyasi. Tuproq eroziyasi va unga qarshi kurash choralar

15-mavzu. Dunyo va O'zbekiston yer resurslari va muhofazasi

Yer resurslari, ularning tarkibiy qismi. Dunyo yer resurslari va zaxiralari.

O'zbekiston yer resurslari. Yer resurslarini muhofaza qilish. O'zbekiston yer resurslari va zaxiralari.

III. Amaliy mashg'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Tuproq geografik tarqalishining fanining o'rganish tarixi
2. O'zbekiston tuproq geografik tarqalishida soxasidagi izlangan olimlarning ishlari

3. O'zbekiston tuproqlarining tarqalish qonuniyatlari
4. Tuproq hosil qiluvchi omillar va ularning ahamiyati.
5. O'zbekiston tog' zonasi tuproqlarini geografik tarkalishidagi omillar va qonuniyatlari o'rganish
6. O'zbekiston bo'z tuproqlar zonasi tuproqlarini geografik tarkalishidagi omillar va qonuniyatlari o'rganish
7. O'zbekiston cho'l tuproqlar zonasi tuproqlarini geografik tarqalishidagi omillar va qonuniyatlari o'rganish
8. MDH va O'zbekiston xududidagi tuproqlarni geografik rayonlashtirish prinsiplari
9. Tog' zonasi tuproqlarini geografik tarqalishidagi omillar va qonuniyatlari o'rganish
10. Sho'rlangan tuproqlar
11. Tayga o'rmon zonasining tuproqlari va botqoq tuproqlari
12. Osiyo, Afrika va Avstraliya tuproqlarini geografik tarqalishidagi omillar va qonuniyatlari o'rganish
13. Tuproqlarni muhofaza qilish

IV. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Tuproq hosil qiluvchi jarayonlar va omillar haqida ta'limot
2. Dasht-bo'z tuproqlar tarqalishi, genezisi, evolyutsiyasi, morfologik tuzilishi, fizik-mexanik xossalari, minerologik va kimyoviy tarkibi, inson faoliyati natijasida xossa va tarkibi, unumdorligining o'zgarishi, tasnifi va qishloq xo'jaligida foydalanishligi.
3. Cho'l-sur tusli qo'ng'ir, qumli, taqir tuproqlarning hosil bo'lishi (genezisi) morfologik tuzilishi, fizik xossalari, kimyoviy tarkibi, unumdorlik darajasi, tasnifi va inson faoliyati natijasida o'zgarishi.
4. Tuproq paydo bo'lishda moddalarning katta geologik va kichik biologik jarayonlarda biogeokimyoviy xarakati va almashinuvi.
5. O'zbekiston tuproqlarining sistemikasi va tasnifi.
6. Tuproq sistemikasi va tasnifi muammolari.
7. O'zbekistonda asosiy tuproq tiplarining paydo bo'lish masalalari.
8. O'zbekiston yer resurslari va qishloq xo'jaligida foydalanilayotgan tuproqlar.
9. Tuproq qoplamining eroziyaga uchrashi, pestisidlar va og'ir metallar bilan ifloslanishi va muhofaza qilish choralar.
10. Inson faoliyati natijasida madaniy tuproqlar hosil bo'lishi, genezisi,

	evolyusiyasi, unumdorligini oshirish. V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar <i>Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:</i> 1. Amaliy va seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rish 2. Tuproq geografiyasi sohasida xorijiy mamlakatlardagi yangi yo'nalish va tarmoqlar. 3. Tuproq geografiyasi yo'nalishi mamlakatimiz va xorijda erishilgan yangiliklar 4. Dunyo tuproqshunos olimlari yo'nalishi, yutuqlari va muomalari. 5. Tuproqlar geografiyasining umumiy qonuniyatlari 6. Tuproqlarni geografik tarqalishida iqlim omilini roli. 7. Tuproqlarni geografik tarqalishida tuproq xosil qiluvchi omillarning roli. 8. Tuproq va tuproq qoplami evolyutsiyasi. 9. Tuproq genezisi va klassifikatsiyasi. 10. O'zbekiston tuproqlarini rayonlashtirish. 11. Tuproqlar nomenklaturasi va diagnostikasi. 12. Tuproq tarqalishini gorizantal va vertikal zonallik qonuniyati 13. Bo'z tuproqlar zonasi tuproqlari geografik tarqalishi. 14. Cho'l zonasi tuproqlari geografik tarqalishi. 15. Sho'rlangan tuproqlar geografik tarqalishi. 16. Tipik va to'q tusli bo'z tuproqlari geografik tarqalishi. 17. Qumli cho'l tuproqlari geografik tarqalishi. 18. O'tloqi tuproqlarning geografik tarqalishi. 19. Dunyo tuproqlarining geografik tarqalish qonuniyatlari. 20. Yer resurslari va ularning tarkibiy qismlari. 21. O'zbekiston tuproq va yer resurslarini muxofaza qilish. 22. Yer resurslari va tuproqlardan samarali foydalanish 23. Yer resurslarini muhofaza qilishda zamonaviy texnologiyalar 24. Tuproqlarning rekultivatsiyasi 25. Tuproqlarning shakllanishida antropogen omillarning ta'siri Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
3.	VI. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) • Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • tuproqlarni geografik tarqalishi, unga ta'sir etuvchi omillar, qonuniyatlar va ilmiy asoslar; O'zbekiston respublikasi tuproq qoplami; dunyo tuproq qoplami; yer resurslari va muhofazasi to'g'risida tasavvur va bilimga ega

	bo'lishi; • tuproqlar geografik tarqalishining umumiy qonuniyatlari; gorizantal va vertikal zonallik qonuniyatlar; dunyo qit'alarining tuproq qoplami; O'zbekiston yer resurslari; tuproqlarni tasniflash va yer resurslarini muhofaza qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi; • fanining ilmiy asoslari; turli tuproq-bioiqlim sharoitlarida tuproqlarning tarqalishida tabiiy omillarning roli va axamiyati; O'zbekistonda gorizantal va vertikal zonallik qonuniyatlari asosida tarqalgan tuproqlar; dunyoning tuproq xaritasini; dunyoning tuproq-bioiqlim mintaqalari; dunyo tuproqlarining geografik tarqalishi malakasiga ega bo'lishi kerak.
4.	VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	XI. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar: 1. Dobrovolskiy G.V., Urusevskaya I.S. Geografiya pochv. MGU, "Kolos", 2004. 2. A. Jones, P. Panagos, The state of soil in Europe. European Union, 2012. 3. Tojiyev U., Namozov X. va b. O'zbekiston tuproqlari. Buxoro, 2002. Qo'shimcha adabiyotlar: 1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T.: O'zbekiston, 2017. 488-b. 2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni. 3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019 yil 8 oktyabrda PF-5847-son Farmoni. 4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2019 yil 11 iyulda PQ-4391-son qarori.